

*Pieśń o spustoszeniu Podola
Jana Kochanowskiego*

Liryka apelu

Kontekst historyczny



- 1575 – najazd Tatarów (poddanych Turków) na Podole (południowo-wschodnie tereny Rzeczypospolitej;
- W Polsce panowało bezkrólewie po ucieczce Henryka Walezego do Francji;
- Szkody: wzięcie w jasyr (niewolę) 50 tys. kobiet i dzieci.

Analiza wiersza

Część wiersza	Strofy	Treść
Opis wydarzeń	1, 2, 3, 4	Ziemia Podolska została spustoszona, najeźdźca dzieli łupy, polskie kobiety i dzieci wzięte do niewoli, córki szlacheckie uwięzione w haremach i pohańbione, ziemie są cały czas niszczone (straty materialne).
Opis ich przyczyn	5	Polacy nie mają armii, nie mają króla (okres bezkrólewia), a nieprzyjaciół przyjmuje pozycję ofensywną.
Zarzuty wobec szlachty	9, 10	Szlachta prowadzi konsumpcyjny tryb życia („trzymają ich półmiski”), wydaje pieniądze bez celu.
Ogólny apel	6, 7, 8, 11	Polacy, czy chcielibyście ulec nieprzyjacielowi, który zasługuje na lekceważenie? O mało co nie narzucają nam króla. Bądźcie czujni, zacni Polacy, nie wiadomo do kogo uśmiechnie się szczęście, nie należy rezygnować z walki, dopóki los nie został przesądzony. Pomścimy szkody, krzywdy, niech nieprzyjaciół zapłaci krwią za swój atak. Polacy, przeznaczmy pieniądze na wspieranie armii.
Szczegółowe zalecenia	10	Należy dla kraju poświęcić własne dobra materialne, przekuć talerze na talary, przeznaczyć te pieniądze na wyposażenie armii, bronić granic za wszelką cenę
Puenta	12	Odwoływanie się do dumy i ambicji Polaków: Polak mądry po szkodzie. Przewrotnie nadawca dowodzi, że Polacy nie potrafią uczyć się na własnych błędach, nie umieją wyciągać właściwych wniosków.

Teza interpretacyjna

- Pieśń jest wezwaniem poety do obrony zagrożonej ojczyzny.
- Wiersz stanowi diagnozę sytuacji Polski w II połowie XVI wieku.

Argumentacja - interpretacja

- ◉ **Podmiotem lirycznym jest Polak, przedstawiciel szlachty, zaniepokojony losem ojczyzny:**
 - często zwraca się do adresatów, używając zaimka „my”, co podkreśla wspólnotę ich losów.
 - jedynie w ostatniej zwrotce pozwala sobie na osobistą refleksję „cieszy mię ten rym...”
 - analizuje sytuację Rzeczypospolitej zaatakowanej przez Tatarów, wyciąga wnioski i formułuje rady;
 - ocenia krytycznie nasz naród.

Argumentacja - interpretacja

2. Podmiot liryczny wzbudza uczucie pogardy wobec najeźdźcy –

- określenia Turków są nacechowane pejoratywnie:
 - Tatarzy to drapieżnicy: „wilcy”, „psy bisurmańskie
 - Tatarzy to barbarzyńcy: „zbójce”, „niewierni”, „pod kotarzami tylko siedzą”, „nierządne”, „pohańcy sprosni”.

3. Poeta wskazuje wady Polaków:

- szlachta polska zgrzeszyła swoim konsumpcyjnym trybem życia,
- szlachcice to egoiści, których nie interesuje dobro ojczyzny,
- skoncentrowani na przyjemnościach.

Argumentacja - interpretacja

4. Poeta domaga się zaangażowania szlachty (liryka apelu):

- ◉ wzywa do dobrowolnego opodatkowania się na rzecz stałej armii, która mogłaby bronić Polski przed najeźdźcą. Apeluje – „zetrzy sen z oczu, cny Lachu...” – obudź się do czynu (tryb rozkazujący);
- ◉ opisując straty, stara się wzbudzić współczucie dla ofiar („łup żałosny”),
- ◉ podkreśla również wielkość szkód poniesionych przez Polskę: metafory i epitety, będące obrazem zniszczeń wojennych: „ziemia spustoszona”, „nienagrodzona szkoda”, „łup żałosny”, „zagnali piękne łanie”, „jeden zaprowadano Turkom za Dunaj, drugie zagnano do hordy”, „córy szlacheckie brzydkie ścielą łoża”.
- ◉ postępuje się różnymi argumentami:
 - uczuciowe: „Jakiego serca Turkowi oddamy?...” „Córy szlacheckie [...] psom bisurmańskim brzydkie ścielą łoża...” – argumenty te odwołują się do ambicji i dumy szlachty, której kobiety są hańbione w tatarskiej niewoli;
 - racjonalne: „Skujmy talerze na talery, skujmy, a żołnierzowi pieniądze gotujmy”, alegoria stada owiec – te argumenty odwołują się do logiki, racjonalnej oceny sytuacji.

5. Poeta posługuje się ironią, aby jego apel był skuteczniejszy:

- Ironia jest zawarta w takich sformułowaniach, jak:
 - „Wsiadamy, czy nas półmiski trzymają?”
 - „To pan, i jadać na srebrze godniejszy...”
 - „Tarczej niż piersi pierwej nastawiają,
„Pozno puklerza przebici macają”
 - „Nową przypowieść Polak sobie kupi:
Że i przed szkodą i po szkodzie głupi.”
- Ironia służy różnym celom. Ma zawstydzić odbiorców, którzy są obojętni wobec sytuacji kraju, wskazuje na wady w sposobie życia szlachty.
- Podmiot liryczny zadaje pytanie mające skłonić do refleksji: „Wsiadamy, czy nas półmiski trzymają?”.
- Apel ma również wezwać do zaangażowania się szlachty w sprawy kraju: służą temu głównie czasowniki w formie rozkazników. Słowa nadawcy wyrażają jednocześnie gorycz, o czym świadczy puenta utworu.
- Puenta utworu to modyfikacja znanego przysłowia „Mądry Polak po szkodzie”, zmiana sugeruje, że Polacy nie potrafią myśleć perspektywicznie, nie uczą się na błędach, nie wyciągają wniosków z obserwacji rzeczywistości.